ANTROJI DALIS

DRAUGAS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1988 m. liepos mėn. 30 d. / July 30, 1988 - Nr. 148(30)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Justinui Marcinkevičiui apie Sibiro kankinius prabilus

Sovietinio totalitarizmo aukų balsas pagaliau pasigirdo ir oficialiosios lietuvių spaudos puslapiuose, kai *Literatūra ir menas* gegužės mėnesį išspausdino ištraukas iš Sibiro kankinės Dalios Grinkevičiūtės atsiminimų – atpasakotų poeto Justino Marcinkevičiaus lūpomis.

Tai galbūt moraliai gražiausia valanda ilgoje ir vaisingoje Justino Marcinkevičiaus karjeroje. Jo balsas virpa, sukrėstas tų nusikaltimų gylio ir apimties. „1941-ųjų metų tremtiniai buvo pasmerkti sunaikinimui", rašo jis. „Už ką?" Marcinkevičius nuplėšia kaukes nuo „tarybinių" enciklopedijų, LSSR Konstitucijos ir LSSR istorijos melagingų gražbylysčių. Jis pasipiktinęs pasmerkia dabartinius masinių nusikaltimų teisintojus (kaip Jermalavičius ir kiti *Tiesoje*) bei cenzorius, braukiusius bet kokią užuominą apie deportacijas ir jų aukas. Jis tiesiai pareiškia, kad 1941 metais buvo užsimota, hitlerininkams gimininguu būdu, išnaikinti lietuvių inteligentiją. Ir jis reikalauja paskelbti visą tiesą apie nusikaltimus.

Jei tik Marcinkevičius būtų čia sustojes... Bet, deja, jis rašo toliau, senais žodžiais ima aiškint 1940-41-ųjų metų įvykius. Anot jo, Lietuvos gyventojų dauguma buvusi „lojali Tarybų valdžiai, gana aktyviai dalyvavo renkant liaudies seimą". Kai kurie lietuviai „apsisprendę balsuoti už Paleckį", nes jis žadėjo nubraukti skolas. „Tarybų valdžiai" gero nelinkėjo nacionalizuotų „stambių gamyklų, bankų, dvarų savininkai!"

Sunku tikėti, kad čia kalba tas pats, deportacijas pasmerkęs, Marcinkevičius. Lietuvių tauta, kurios kančias jis ką tik apraudojo, čia virsta romia, „prakeikto nuolankumo" kupina banda, kuri nesijaudina dėl nepriklausomybės praradimo ir palankiai sutinka svetimą priespaudą. (Be abejo, tais laikais būta ir iliuzijų apie „tarybinę" santvarką, bet tos iliuzijos labai greitai išsisklaidė — daug greičiau negu kai kuriems lietuvių rašytojams.) Vos tik pasmerkęs istorijos klastojimą, poetas iš tų pačių suklastotų „tarybinių" elementorių kartoja pasakėles apie tariamą „Liaudies seimą", kuriame liaudis neturėjo jokio balso; apie tų pačių „Berijos riterių" suplanuotų ir prižiūrėtų rinkimų farsą; apie „dvarininkus ir fabrikantus" kaip vienintelius totalitarinės santvarkos priešininkus; apie „Tarybų valdžią" – kai šiandien ir pats Gorbačiovas prisipažįsta, kad tos „tarybos" tegzistavo popieriuje ir buvo bejėgės.

Kada nors kas nors aprašys Justino Marcinkevičiaus ir jo kartos tragediją – tragediją tų rašytojų, kurie susituokė su totalitarine ideologija, tikėdami, jog ji padės sukurti naują, tobulą pasaulį. Ideologija žadėjo įprasminti jų gyvenimus, išaiškinti pasaulį bei istoriją ir apdovanoti „naujosios klasės" privilegijomis. Tokiai pagundai buvo nelengva atsispirti, kaip Česlavas Milošas primena savo knygoje *Nelaisvas protas*. Susituokę su ideologija, tie naujieji „sielų inžinieriai" tylėjo apie santvarkos nusikaltimus, ją teisino ir liaupsino iš savų ir užsienio tribūnų tuo metu, kai Laptevų saloje ir visame Gulago salyne kentėjo ir mirė šimtai tūkstančių lietuvių tremtinių.

Gražu, kad Marcinkevičius prabilo apie tremtinius. Bet kodėl jis laukė tiek dešimtmečių? Ar jis bijojo bausmės — netekti poetinės lyros ir ryšio su tauta, kurią jis nuoširdžiai myli? Juk jis jau seniai žinojo apie kankinius ir apie santvarkos nusikaltimus. Grinkevičiūtės ir kitų atsiminimai ėjo iš lūpų į lūpas Lietuvoje, jie pasirodė savilaidoje, užsienyje buvo išspausdinti lietuviškai, rusiškai ir angliškai. Dar neseniai savo *Dienoraštyje be datų* Marcinkevičius tvirtino, jog jis niekad nebuvo susidūręs su bet kokia cenzūra. Ar tai reiškia, kad „vidinis cenzorius" buvo užkariavęs visą jo ir būrio kitų rašytojų kūną ir dvasią? Ar ir apie tai nereikėtų prabilti? Apie tą visuotinį melą ir baimę, kurie persunkė organizmus ir žodžius ir kurių tik dabar pradedama palaipsniui atsikratyti. Totalitarinės santvarkos įrodė, kad inteligentijas galima naikinti, net ir jų nenužudant.

Marcinkevičiaus su pagarba minimi kankiniai gerai žinojo, kas juos pasmerkė sunaikinimui; žinojo, kad jų kelias į Gulago salyną prasidėjo su bolševikų pergale 1917 metais ir su pirmųjų okupacinės armijos dalinių įžengimu į Lietuvą 1940 metais. Teisinti ar nutylėti išvežimų aukų kančios versmę — Lietuvos okupaciją, ar vaizduoti juos kaip paklusnius imperijos pavaldinius, reiškia įžeisti juos ir jų atminimą. Dalia Grinkevičiūtė ir kiti kankiniai pasipiktinę atmestų tą Marcinkevičiaus straipsnio dalį. Tačiau jų palikuonys ir tautiečiai bus dėkingi poetui už kitą dalį — už jautrų ir iškalbų jų kančių atvaizdavimą ir dar vienos sovietinės užtvaros pralaužimą.

A. Landsbergis

Pasaulio lietuvių IV-asis kultūros kongresas

Renginys, kurio laukta 20 metų

EGLĖ JUODVALKĖ

Nors oficialiai Kultūros kongresas prasidėjo tik birželio 25, šeštadienį, penktadienio renginiai jau buvo jo programos dalis. Po pietų Toronte buvo atidaryta kongreso dailės paroda, kurią surengė fotografas Algimantas Kezys. Joje buvo eksponuojami 54 užsienio lietuvių dailininkų darbai. Birželio 26 diena parodą perkėlė į ankštoką Toronto lietuvių centro Anapilio kambarį, kuriame eksponatai buvo išdėlioti ant staliukų, atremti į langus, sukabinėti kone viens ant kito dėl vietos ir tinkamų patalpų stokos. Gaila, kad nerasta erdvesnės salės įspūdingiems lietuvių menininkų darbams. Kultūros kongresas išleido kelis vertingus leidinius, tarp jų — spalvotą parodos katalogą su Algimanto Kezio įžanginiu žodžiu apie lietuviškąjį meną, dailės darbų reprodukcijų nuotraukomis, dailininkų pasisakymais ir kritikų vertinimais.

Vakare surengtas dešimties rašytojų ir vienos aktorės kūrybos vakaras. Rasa (Allan) Kazlienė deklamavo Maironio „Čičinską", sukeldama įvairių reakcijų. Suprasti tekstą šiek tiek trukdė vėsintuvo ūžimas, nors daugelis mokėjo baladės žodžius atmintinai. Ne visi buvo patenkinti neįprasta šio klasikinio lietuvių literatūros kūrinio interpretacija. Arklio kanopų garso mimikai trūko...garso, aktorės tapatybę pamiršti būtų padėjusi kaukė, veido išdažymas baltai ar juodai. Bet detalėse parodyta daug vaizduotės, profesionalumo. Savo kūrybą skaitė rašytojai Juozas Kralikauskas, Jurgis Jankus, Vytautas Tamulaitis, dramaturgas Kostas Ostrauskas, poetai Antanas Gustaitis, Henrikas Nagys, Leonardas Andriekus, poetės Julija Švabaitė Gylienė, Edita Nazaraitė, Eglė Juodvalkė. Nors labai trūko jauniausios rašančiųjų kartos atstovų ir dalyvavusiųjų lygis buvo nevienodas, vakaro programa buvo gražiai sutvarkyta. Rašytojai, su mažom išimtim, laikėsi skaitymams nustatytos laiko ribos. Publikai neužėjo žiovulys, o, jei užėjo, tai ji kultūringai nuslėpė.

Pasaulio Lietuvių Bendruomenės seime, vykusiame tuoj po Kultūros kongreso š.m. birželio paskutinę savaitę Toronte: Lietuvių informacijos centro darbuotojai Viktoras Nakas (Washington, D.C.) ir Gintė Damušytė (New Yorkas) su dr. Saulium Girnium (Muenchenas, Vakarų Vokietija).

Nuotrauka Angelės Nelsienės

Šeštadienio rytą Kultūros kongresą oficialiai pasveikino Kanados LB Kultūros komisijos pirmininkė Rasa Lukoševičiūtė-Kurienė, o atidaromąjį žodį tarė PLB Kultūros komisijos pirmininkė Milda Lenkauskienė. Įvadinę paskaitą apie įsipareigojimą tiesai skaitė dr. Kęstutis Girnius. Jis pateikė du kraštutinius atsakymus į klausimą, ar galima pateisinti tai, kad ilgus dešimtmečius rašytojai ir istorikai neraše tiesos. Pagal pirmąjį, dorovės reikalavimai yra besąlygiški. Pagal antrąjį, neturime teisės reikalauti didvyriškumo, smerkti reikalingą prisitaikymą. Prelegentas atmetė abu požiūrius, pabrėždamas, kad vertingiausius darbus parašė kaip tik tie istorikai ir rašytojai, kurie mažiau prisitaikė prie sąlygų. Kęstutis Girnius ragino užsienio lietuvius viešai kelti klausimus, kurių dar negalima laisvai nagrinėti Lietuvoje.

Pirmasis Kultūros kongreso simpoziumas svarstė, ko reikia šeimai, kad ji išauklėtų lietuvių kultūrai neabejingus vaikus. Svarstymams vadovavo Irena Lukoševičienė. Čia buvo pabrėžiamas šeimos primatas, ypač toliau nuo lietuvių centrų esančiose vietovėse. „Turime būti savo vaikams mokytojai, kad jie išmoktų mylėti ir gerbti lietuvišką žodį", kalbėjo Kolumbijos lietuvis Kęstutis Slotkus. Bostoniškė Aldona Lingertaitienė aiškino, kad jaunoms šeimoms reikia visuomenės paramos, pasikeitimo informacija tinklo. Vyresnės šeimos galėtų „įsūnyti" jaunesnes ir jų vaikus laikyti kone vaikaičiais. Vienuolė Ignė Marijošiūtė priminė, kad veiklaus jaunimo yra mažai, užtai reikia ji vertinti. Būtina stiprinti programas, nustatyti rėmus ir sudaryti galimybes vaikams patiems savintis lietuvių kultūrą. Reikia lavinti vadovus, kad ateitų su didesniu žinių kraičiu. Tėvams reikia priminti, kad draugų įtaka neįkainojama, kad seneliai ypač svarbūs. Diskusijose iškilo siūlymas įpareigoti simpoziumo dalyvius parengti konkretų planą siūlymų vykdymui.

Kūrybinio žodžio simpoziumas, kuriam vadovavo literatūros kritikas Rimvydas Šilbajoris, tam tikrais atžvilgiais nuvylė. Nors vadovas iškėlė daug aštrių klausimų — ar už lietuviško kūrybinio žodžio išlikimą tiek pat atsakingas lietuvis skaitytojas, kiek ir rašytojas? Ar bus kada nors sukurtas Didysis lietuviškas romanas? Jei ne, ko mums trūksta — istorijos, talento, sąlygų? Ar skaitančiai publikai išlaikyti reikalingas lengvos, pramoginės prozos žanras? Kas svetimoje aplinkoje daugiau padėtų išlaikyti lietuvišką literatūrą — ar svetimos kultūros apraiškų perėmimas, ar atsiribojimas nuo jų? — tačiau retas simpoziumo dalyvis stengėsi vykdyti vadovo pageidavimą pasirinkti vieną rūpimą klausimą ir į jį atsakyti. Vincas Natkevičius peržvelgė naujosios sovietinės persitvarkymų politikos apraiškas trijų Lietuvos rašytojų — Petkevičiaus, Avyžiaus, Granausko — kūriniuose. Vytautas Jonynas bandė plačiau užgriebti. Nurodęs, kad išeivija nebeturi talentų literatūrai kurti, jis pabrėžė, jog ne vien užsienio lietuviai įpareigoti išsaugoti žodį. Būtų gerai, nurodė kalbėtojas, kad tais klausimais glaudžiau bendradarbiautų tauta ir išeivija. Jonynas ragino išeiviją susirūpinti Lietuvoje į nuostolius nurašomų kūrėjų — Icchoko Mero, Tomo Venclovos ir kitų — išlikimu, rašyti studijas ir monografijas apie tuos rašytojus, kurių kūryba, jei ir leidžiama Lietuvoje, tai neanalizuojama, kaip, pvz., Jono Aisčio. Kalbėtojas klausė, ko verti konkursai, premijos, ar tai neskatina pripažinti labai abejotinos vertės kūrinių? Kodėl nepraplėsti premijuotinų knygų žanrą, kodėl ribotis vien poezija ir proza? Kodėl nepremijuoti esė rinkinių, atsiminimų knygų, visuomeninių monografijų, vertimų knygų? Ir baigdamas, Jonynas, kaip ir daugelis kitų kalbėtojų, ragino nenuvertinti užsienio lietuvių darbų.

Henrikas Nagys pareiškė įsitikinimą, jog kada nors bus viena, nedaloma lietuvių literatūra, ir iškėlė išeivio rašytojo, norinčio, kad jo kūryba būtų išleista Lietuvoje, dilemą, ją susumuodamas keliais klausimais. Ar galimas kompromisas? Tai ko gi mes iš Lietuvos pasitraukėme — ar ne todėl, kad galėtume laisvai rašyti tuos nepageidautinus kūrinius? Ar taip bijome, kad mūsų žodis nepasieks skaitytojų Lietuvoje?

Liūtas Mockūnas nurodė, kad, nors labai daug pasiekė išeivijos lietuviai rašytojai (Radauskas, Katiliškis, Škėma ir kiti), tie pasiekimai, deja, jau praeityje. Jo nuomone, reikia stengtis užtikrinti išeivijos kūrybinių laimėjimų grįžimą į Lietuvą. Mockūnas dar pažymėjo, kad, jei literatūra merdi išeivijoje, tai kritika klesti. Jis ragino susirūpinti knygų siuntimu į tėvynę, Lietuvos mokslininkų kvietimu dalyvauti įvairiose užsienio lietuvių svarstybose, pažymėdamas, kad Santaros-Šviesos organizacija buvo kone pradininkė tokių pastangų ir jas atkakliai tęsia.

Diskusijose buvo siūlyta surengti rašytojų susitikimus, kuriuose jie galėtų susipažinti, pasiginčyti, pajuokauti, rimtai pakalbėti. Reikėtų sudaryti paramos tinklą jauniems rašytojams, ypač toms, kurios negyvena didesniuose lietuvių centruose, kad jie/jos nesijaustų rašą tik sau. Sau rašyti gan greitai nusibosta. Pabendravimai būtų uždari. Kita mintis buvo, kad vis dėlto jau atėjo laikas ne pavieniams asmenims, bet organizuotai siųsti knygas į Lietuvą, užtikrinant, kad jos neatstovautų tik vienai ar kitai idėjai ar pasaulėžiūrai.

Teatro sekcijos diskusijų vadovo teatralo Jurgio Blekaičio žodis, jam negalėjus atvykti, buvo paskaitytas. Jis siūlė sudaryti bent minimalias sąlygas vadovui burti apie save kolektyvą, ji auginti, mokyti. Toliau prie mikrofono stojo vienas po kito svarbiųjų teatro komponentų atstovai. Kostas Ostrauskas, dramaturgas, į klausimą — ar turim išeivijos teatrą — atsakė, ir taip, ir ne. „Mėgėjiškas teatras negali patenkinti nei teatralo, nei žiūrovo, nei dramaturgo", sakė Ostrauskas, ragindamas netempti į sceną „ne veikalų, bet niekalų", kurie smukdo lygį. „Padėtis lieka tokia. Teatras yra toks, kokie teatralai, kokie

(Nukelta į 2 psl.)

Pasaulio Lietuvių Bendruomenės seime Toronte: (iš kairės) Marco Chapola (Sao Paulo, Brazilija), Daina Kojelytė (Chicaga, JAV), Marcos Lipas (Sao Paulo, Brazilija), Luis Rosales (Caracas, Venecuela) ir Gintaras Uleckas (Torontas, Kanada).

Nuotrauka Angelės Nelsienės

Šiame numeryje:

Justinas Marcinkevičius ir Sibiro kankiniai • IV-asis kultūros kongresas • Rašytojai istorinės pajuokos spąstuose • Lietuvos filologai AABS konferencijoje • Kazio Bradūno eilėraščiai • Gintarės Jautakaitės koncertas • Naujos knygos • Santaros-Šviesos suvažiavimo programa • Nuomonės ir pastabos

Pasaulio lietuvių IV-asis kultūros kongresas

(Atkelta iš 1 psl.)

žiūrovai ir sąlygos. Jokia paslaptis, kad išeivijos teatras vyresniosios (dabar vyriausiosios) kartos interesų atspindys. Jei teatras praranda ryšį su jaunesniąja karta, jis ateities neturi. Ar atsiras pakankamai jaunų žmonių, besidominčių teatru, mokančių kalbą? Geriausia būtų profesionalus gastroliuojantis teatras", sakė Ostrauskas, siūlydamas užsienio lietuviams teatro nesmukdyti ir jo nemarinti.

Įdomią mintį, kad mums reikia profesionalaus gastroliuojančio teatro, pagavo ir šiek tiek savaip pakreipė aktoriams/ėms atstovavusi Rasa (Allan) Kazlienė. Jos nuomone, yra pakankamai Amerikos ir kitų kraštų teatruose dirbančių lietuvių, kad kartą per metus, surinkus pakankamai pinigų padengti pjesės statymo išlaidas ir aktorių pragyvenimą, galima būtų surengti profesionalų pastatymą. Šalia to, ji siūlė bent kartą per metus sudaryti sąlygas lietuviams aktoriams/ėms susipažinti, pabendrauti.

Elena Dauguvietytė-Kudabienė apsiribojo savo 38-rių metų patirtimi su Hamiltono saviveiklos teatru „Aukuras". Ji skundėsi, kad teatrui niekada nelieka pinigų, kad nebandoma gerinti mėgėjų teatro sąlygų, kad aktoriai turi viską patys atlikti, net scenas šluoti. Kudabienė pabrėžė, kad teatras, net daugiau negu knyga ir mokykla, išlaiko lietuvišką žodį. „Operoms, šokiams pinigų visada yra, o teatras – posūnis. Jam nieko".

Arūnas Čiuberkis supažindino su Vilniaus jaunimo teatro gastrolių Amerikoje aplinkybėmis ir eiga, siūlydamas kviesti Lietuvos aktorius su programomis gastroliuoti po lietuvių gyvenvietes, tartis su į Jungtines Valstybes atvykstančiomis trupėmis, kad į savo repertuarą įtrauktų lietuvišką programą, kviesti režisierius, aktorius į jaunimo stovyklas, kviesti teatro kolektyvus.

Simpoziumui apie lietuvių dailės pokarinę padėtį vadovavo architektūros istorijos ir teorijos dėstytojas Kęstutis Paulius Žygas. Šiame simpoziume, trumpai tariant, dalyvavo per daug žmonių. Elenos Urbaitytės apžvalga buvo įdomi, bet, deja, neiškėlė naujų problemų, su kuriomis dabar reikia ieškoti būdų susidoroti. Jos, Narcizo Prielaidos, Jurgio Račkaus, Narūno Bukausko pranešimai buvo informaciniai. Gal geriau būtų buvę juos išspausdinti ir išdalyti. Daivos Skuodytės pranešimas apie Lietuvos dailę, apie jos dvilypumą, apie prieštaravimus tarp jos tikrovės ir valstybės diktatų nesulaukė svarstymų dėl laiko ir gal drąsos stokos.

Išeivijai gal svarbiausias buvo Viktorijos Matrangos pranešimas, deja, jai negalėjus atvykti, taip monotoniškai paskaitytas, kad buvo sunku net mintį pagauti. O jų buvo kelios. Pirmiausia, pasak Matrangos, užsienio lietuvių užduotis – lietuvių dailininkų kūrybinį palikimą interpretuoti, saugoti, toliau eksponuoti. Ji nurodė, kad lietuvių galerijos neturi patalpų, žmonių, pinigų tinkamai surengti parodas. Keičiantis sąlygoms Lietuvoje, atsiranda vis daugiau rimtų galimybių ir užsienio lietuviams dailininkams. Susitikimai su Lietuvos dailininkais, pasikeitimai parodom ir leidiniais praturtina abi puses. Matranga ragino išeiviją svarstyti, kiek ji vertina savo dailininkų kūrybą, kiek ji pasirengusi skirti lėšų, laiko, pastangų užtikrinti jos išlikimą.

Spaudos ir radijo simpoziumui vadovavo dienraščio *Draugo* kultūrinio priedo redaktorė Aušra Liulevičienė. Ji klausė, kokia spaudos paskirtis – kiek ji turi informuoti apie dabartį ir kiek ribotis praeities priminimu?

Po Kultūros kongreso ir Pasaulio Lietuvių Bendruomenės seimo Toronte liepos 3 dieną Hamiltone įvykusioje Tautinių šokių šventėje detroitiškių ir kalifornietiečių būrelis: (iš kairės) Linas Udrys, Renata Nelsaitė, Andrius Gražulis, Inga Nelsaitė, Vitas Rugienius ir Linas Erlingis.

Koks spaudos ir visuomenės santykis? Dažnai jis atrodo antagonistinis, bet ar taip turi būti? Nors kalbėtojų buvo nemažai, tvarką pasigėrėtinai palaikė Juozas Stempužis, neleisdamas jiems peržengti nustatytos laiko ribos. Be to, du pranešimus apie radijo rūpesčius ir ateitį skaityti turėję simpoziumo dalyviai – Romas Kezys ir Raimundas Lapas nepasirodė. Kunigas Juozas Vaišnys siūlė laikraščiams bei kitiems periodiniams leidiniams įsivesti kalbos kerteles, o spaudos ir radijo bendradarbius bei redaktorius ragino rodyti daugiau pagarbos spausdintam ir sakytam žodžiui.

Edvardas Tuskenis nurodė, kad jaunimas mažai skaito lietuvišką spaudą, nes ji jam neįdomi. Tačiau padaryti ją įdomią jaunimui, reikštų atsisakyti jos lietuviškumo. Todėl nereikia stengtis pritraukti daugiau jaunimo, gal tik bandyti neatbaidyti to, kuris domisi. Reikėtų vengti sukarikatūrinto antikomunizmo, antisemitizmo ir atsiminti, kad jaunimas liberalus.

Zenonas Rekašius nurodė, kad spaudos uždavinys – informuoti: nereikia atsiriboti nuo tam tikrų informacijos šaltinių, oficialiosios sovietų spaudos. Reikia vengti visuomenės dezinformavimo, prie kurio prisideda ir per didelis teikiamas svoris pogrindžio spaudai.

Vytautas Dambrava sakė, kad rengiant radijo laidas kitataučiams, reikia naudotis patikrintais šaltiniais, įdomiai, išsamiai parengti temas.

Visi tautodailės sekcijos dalyviai, įskaitant jos vadovą, dailininką Antaną Tamošaitį, ragino susipažinti su senąja sodiečių daile, nes ji – pirmaeilis šaltinis naujai lietuvių tautodailei kurti. Tamošaitis siūlė rengti simpoziumus, rašyti straipsnius apie lietuvių sodiečių dailę, kad ja susidomėtų akademinis jaunimas. Tautodailės populiarinimu jis siūlė rūpintis Lituanistikos katedrai. Apie naujosios tautodailės ugdymą kalbėjo Anastazija Tamošaitienė, o apie išeivijos lietuvio dailininko atsakomybę – Genovaitė Kazokienė. Aldona Veselkienė konkrečiai siūlė sukti filmus ir vaizdajuostes, nes jais galima ne tik užfiksuoti lietuvių tautodailę, bet pagauti judesį, jausmą, kūrybos procesą. Vaizdajuosčių pagalba galima grąžinti jaunimui lietuvių kultūros pažinimą.

Gaila, kad, baigiantis Kultūros kongresui, per svarstymus, pavadintus „Išeivijos ir tautos kūrybos sankryžoje", kuriems vadovavo profesorius Vytautas Vardys, nukrypta nuo šios temos. Pirmieji du kalbėtojai – istorikė Rasa Mažeikaitė ir inžinierius Pranas Zundė iškėlė įdomius bendravimo su Lietuvos mokslininkais ir kompiuterių specialistais aspektus. Abu pasisakė už tokį bendravimą, pagrįsdami ir paaiškindami savo pažiūras. Ekonomistas Juozas Kazickas į visą klausimą pažiūrėjo kiek kitaip. Teisingai įspėjęs užsienio lietuvius neskubėti šokti į generalinio sekretoriaus Gorbačiovo persitvarkymų ratus, o atsargiai apsvarstyti kiekvieną naują žingsnį, jis darė priekaištą išeiviams, kad jie užmiršta pagrindinį – Lietuvos laisvės – tikslą. Suabejojęs Lietuvoje reiškiamo suvereniteto reikalavimo tikslumu – „aš nežinau, ar tai nėra pinklės", Kazickas kalbėjo tarsi Lietuvos laisvė tėra išeivių siekis, tarsi tauta tėvynėje nesupranta geriau už mus pašalinius (prijaučiančius, bet pasitraukusius) ko ir kaip geriausiai siekti, lyg laisvės idėja būtų mūsų nuosavybė. Gerai, kad tautiečių ginti tuoj stojo docentas Vytautas Skuodis. Bet kadangi gera pusė salės rėmė Kazicką, reikia rimtai klausti, ar mes vis dėlto ne arogantai? Mūsų vaidmuo tėra paramos – moralinės, medžiaginės ir kitokios – teikimas. Ar reikia šiandien tai aiškinti, gustaitiškai tariant, pilnuose loviuose besivartantiems išeiviams? Argi dabartinės demonstracijos Lietuvoje nerodo, kad tauta nemiega? Be to, neužmirškime istorijos – juk nepriklausomybės idėja irgi brendo, pirmiausia reikalavome tik autonomijos. Lai ir dabar taip būna. Tauta nepamirš, ko ji siekia, kai laikas ateis pareikšti savo norus.

Nereikia pamiršti vakarinės programos. Visi trys Kultūros kongreso vakariniai renginiai –

(Nukelta į 3 psl.)

Baltos ir juodos figūros

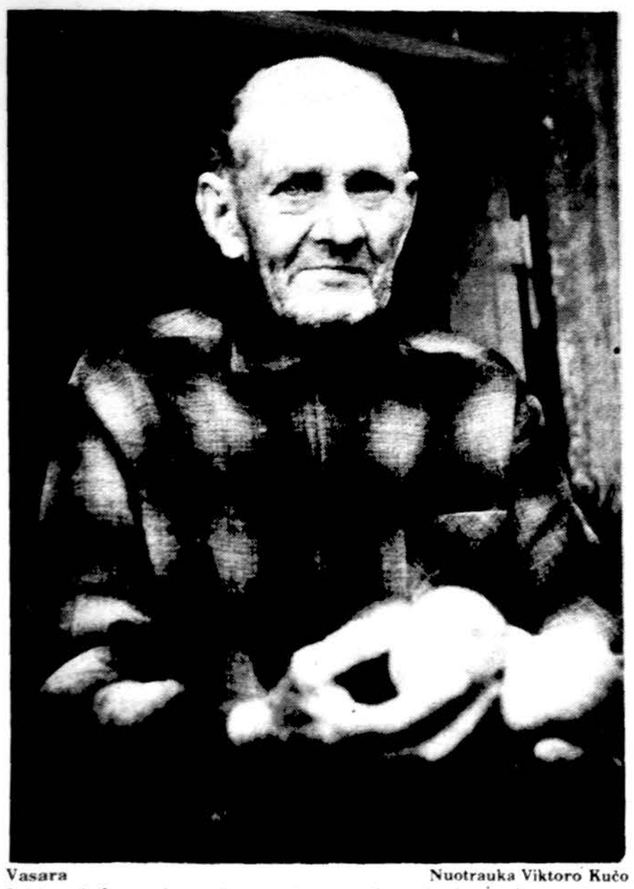

Vasara Nuotrauka Viktoro Kučo

Iš Lietuvių fotografų išeivijoje 1987 m. parodos, vykusios Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Į anglų kalbą išversto romano *The Joke* autoriškoje pratarmėje Milan Kundera nurodo, kaip istorija mėgsta skaniai pasijuokti iš laikotarpio paradoksų. Būtent jo romano herojai, suvilioti komunizmo utopijos balso, įkliūva į istorines pajuokos pinkles. Jie tariasi šiaip taip prasmukę pro vartus į rojų, bet tiems aklinai užsisklendus, pamato, jog iš tiesų yra pragare.

*

Galų gale Lietuvoje pilna burna šnekama ir rašoma apie stalinizmo nusikaltimus. Kunderos nurodytas paradoksas ten išryškėja ne tiek juokingu, kiek jaudinančiu būdu. Be abejo, iš labiausiai sukrečiančių pasisakymų yra poeto Justino Marcinkevičiaus straipsnis *Literatūros ir meno* gegužės 28 d. laidoje, pavadintas „Reabilituota – 1970 metais". Čia pateikiami tremtinės Dalios Grinkevičiūtės šiurpūs išgyvenimai Laptevų jūros saloje, Trofimovske, su valdžios neteisingumą apnuogininančiais autoriaus komentarais. Rašinys turėtų paveikti ir kiečiausią bolševiką.

„Kraupi buhalterija, žmonės, baisi buhalterija!" – sušunka poetas, išvardijęs atvejus su pavardėmis – vaikų ir suaugusių, kurie mirdami nuo ligų, šalčio ir bado turėjo kankintis aname poliarinės nakties kapinyne.

Justino Marcinkevičiaus žodžiais tegaliu pasakyti: nėra jėgų visa tai komentuoti. Verčiau atkreipsiu skaitytojų dėmesį į kito poeto rašinį, poeto, kuriam labiau tiktų minėto Kunderos paradokso juokingoji pusė. Jis apie stalinizmo nusikaltimus šneka jau kitokiu tonu, blogio įsiviešpatavimą pailiustruodamas šachmatų žaidimo metafora. Atseit juodos figūros išdrabstė baltas. Juodos – negeros, o baltos – geros. Jis pats, suprantama, priklauso baltaveidžių grupei. Palyginimas nelabai tikęs, nes kiekvienas rimtas šachmatininkas labiau įvertina juodų figūrų pergalę – ne dėl to, kad jos juodos, bet todėl, kad joms skirtas gynybinis vaidmuo, bent pradžioje. Kaip rungtynėse išsireiškiama, jos yra „underdogs".

Turiu minty Eduardą Mieželaitį, už savo nuopelnus sovietams šiandien sėdintį LTSR Aukščiausios tarybos prezidiumo pirmininko pavaduotojo minkštasuolyje. Gegužės 25 d. Vilniuje buvo iškilmingai minimos proletarinio rašytojo, politinio aktyvisto Aleksandro Gudaičio-Guzevičiaus 80-osios gimimo metinės. Kalbėjo ir Eduardas Mieželaitis. Jo kalba po antrašte „Upė teka" išspausdinta *Literatūros ir meno* savaitraštyje (1988.VI.11).

Eduardo Mieželaičio pažintis su Aleksandru Guzevičiumi užsimezgė konspiracinėse sekmadienių sueigose. Komunistų partija Guzevičiui pavedė, prisidengus Kazytės slapyvardžiu, dėstyti revoliucinę teoriją patyrusios pogrindininkės Michalinos Meškauskienės globotiniams, jų tarpe Eduardui Mieželaičiui. Mat, parafrazuojant rašinio įvaizdžius, atėjo laikas nerimstančius kumeliukus tinkamai politiškai pakaustyti – kalvio Ignoto bolševikiniu plienu.

Taigi šitaip jau 1938 metais buvo ruošiami smogiamieji kadrai Lietuvos nepriklausomybės palaidojimui. Guzevičiaus auklėtiniai nė kiek nesijaudino, kad prieš metus Stalino budeliai likvidavo žymią dalį bolševizmo vadų, o prievartinė kolektyvizacija nušlavė milijonus valstiečių. Į Maskvos pusę bežiūrėdami, jie tematė tik išganingus paauksintus gaisus. Eduardas Mieželaitis prisimena: „buvome jauni romantikai, svajotojai, idealistai ir kupini jaunatviško entuziazmo ėjome į barikadas. Gal todėl mefistofeliškos tų nelemtų metų grimasos iš tokio nuotolio (čia pat kaimyninėje valstybėje – P.V.) mums neatrodė ir tokios baisios".

*

Komunistų smurto grimasos neatrodė baisios kai kuriems kairiojo sparno ar oportunistinio polinkio poetams bei rašytojams. Net ir mūsų lakštingalai Salomėjai Nėriai, kurią Nepriklausoma Lietuva lepino ir kelionėmis į užsienį, ir valstybine premija, ir mokytojos darbu pavyzdingoje Panevėžio gimnazijoje, prezidentui rekomenduojant. Jau būdama apsiplunksnavusi 35-metė, visų gerbiama lyrikė sovietų invaziją pasitiko su garsiąja „Poema apie Staliną", išpyškinta per vieną naktį. Keliolikos strofų neužteko, prireikė 50 su kaupu. Tai bent įkvėpimas! Vėliau teisintasi, kad ji buvo prispirta Kremliaus emisaro Pozdniakovo. Įsako neįvykdžius, grėsė kalėjimas. Tai lietuviai supranta ir kasmet prie poetės paminklo padeda gėlių puokštes, pagerbdami jos lyrinį talentą.

Ką padarysi, iš Saliutės patoso Stalinui, taip pat iš jos vėlesnės, kaip pasakojama, savigraužos, kad poetiškai padlaižiauta tironui, istorija tik atlaidžiai juokiasi. Ne smerkia, o juokiasi. Tironams siaučiant, į šitokią tragikomediją, kai reikia apsiversti žemyn galva, kiekvienas gali įkliūti. Pailiustravimui, manau, tiktų Jono Juškaičio posmas:

Tik vieną galvą mąstymams
turėjau,
Istorija – kaip dulkių, o tačiau
Kvailiausią sužiaurėjimą mačiau,
Žiauriausią sukvailėjimą –
žiūrėjau.

*

Bet grįžkime prie anų Aleksandro Guzevičiaus konspiracinių pamokų sekmadieniais mūsų laikinoje sostinėje prieš 50 metų. Eduardas Mieželaitis giriasi, kaip jam nesunku buvo surasti patalpą ir kaip lengvai leidosi apmaunamas Lietuvos saugumas. „Pakalbinau savo klasės draugą Augustiną Savickį, būsimą žymų mūsų dailininką, ir jis sutiko. Nieko nelaukęs vieną sekmadienį nemažas mūsų jaunų neapsiplunksnavusių ‚audrosauklių' būrys susirinko jo tėvo, žymaus rašytojo ir diplomato Jurgio Savickio bute Kauno Žaliakalnyje. Butas turėjo diplomatinį statusą, nebuvo sekamas". O pavojui iškilus, jie galėjo pasiteisinti atėję pasinaudoti gausia rašytojo biblioteka.

Šit kaip lengva buvo veikti komunistams Lietuvoje. Lyginant su visagale, viską reginčia bei girdinčia enkavedistų armija sovietijoje, mūsų valstybės saugumas buvo kūdikiškai bejėgis. Todėl konspiratoriams nereikėjo ypatingai ir slėptis. Lietuvos diplomato bute jie ramiausiai vijo revoliucinio teroro virvagalius, kuriais vėliau padėjo okupantui pasmaugti Lietuvos suverenumą.

Eduardas Mieželaitis ir jo draugai sankalbininkai 40-ųjų metų įvykius suvokė „kaip neišvengiamą istorinę būtinybę". Kadangi ši frazė priklauso stalininiam vadovėliui, poetas dabar teisinasi, jog jie troško „mūsų darbštuolei tautai tik gero ir laimės". Deja, anuo troškimu dabar nepaguosi šimtų tūkstančių nekaltų tautiečių, išvarytų į tremties ir kalėjimų golgotas. Nepaguosi nei bėglių-išeivių, kuriuos „Žmogaus" autorius garsioje parodijoje pavadino per pasaulį keliaujančiais šunimis.

*

Revoliucinės teorijos kursams pasibaigus, vyko pasiskirstymas pareigomis. Eduardas Mieželaitis stebėjosi, kodėl į administracinius darbus skiriami labiau apsišvietę komunistai (baltos šachmatų figūros), tuo tarpu į svarbų ideologinį, kultūrinį bei humanitarinį darbą – mažaraščiai (juodos figūros). Kai jis apie tai užsiminė Guzevičiui, tas atšovė: „Aš partijos eilinis – kur skiria, ten ir privalau eiti (...) Su partija nesiginčijama".

Tuo norima pabrėžti, kad inteligentiški partiečiai turėjo beatodairiškai vykdyti mažaraščių vadovų įsakymus, įskaitant ir tas drastiškas represijas prieš nekaltus lietuvius. Šitokia velniava suneramino Eduardą Mieželaitį: „Ir nors žinojom, jog visi tie beprotiški planai gimė ne mūsų respublikos vadovų, o žymiai aukštesnio rango vadovų, tikriausiai ir patiės aukščiausio rango – Stalino – kabinete, mums, savo gimtosios žemės patriotams, dėl to nė kiek nebuvo lengviau".

Neturiu teisės moralizuoti šiuo atveju, tačiau nesulaikomai veržiasi klausimas: kokia nauda iš tokio patriotizmo, kai aklai vykdomi pavergėjų įsakymai? Ar iš viso čia yra bent kiek patriotizmo? Sunku pasakyti. Tačiau išryškėja paradoksalus dalykas: komunizmo juodosios figūros sugebėjo protingas bei kūrybingas „baltąsias personas" įboginti į istorinės pajuokos spąstus.

Pr. Visvydas

Vasara Nuotrauka Viktoro Kučo

Iš Lietuvių fotografų išeivijoje 1987 m. parodos, vykusios Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Trys filologai iš Lietuvos baltistikos konferencijoje

ALINA STAKNIENĖ

AABS (Association for the Advancement of Baltic Studies) vienuoliktoje konferencijoje, kuri vyko dvidešimtmečio sukakties ženkle Maryland universitete birželio 8-11 dienomis, pirmą kartą dalyvavo net trys mokslininkai, filologai iš Lietuvos — vienas kalbininkas ir du literatūrologai.

Kalbininkas dr. Vytautas Ambrazas nuo 1953 metų dirba Lietuvos mokslų akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros institute ir yra lietuvių istorinės gramatikos, sintaksės specialistas. Iš tos srities yra parašęs mokslo veikalų, kurių svarbiausi: *Absoliutinis naudininkas XVI-XVII amžiaus lietuvių kalbos paminkluose* (1962) ir *Lietuvių kalbos dalyvių istorinė sintaksė* (1979).

Už tą antrąją knygą, kurioje jisai rekonstravo senovinių dalyvinių struktūrų tipus ir nušvietė jų raidą, dr. Ambrazas gavo valstybinę premiją 1983 metais. Kiek anksčiau, 1977 metais, jis taip pat gavo valstybinę premiją, kaip vienas iš akademinės *Lietuvių kalbos gramatikos* autorių ir redaktorių (3 t., 1965-1976). Yra parašęs straipsnių kalbotyros klausimais, kalbos kultūros puoselėjimo tema ir kt.

Šįmet dr. Ambrazas pirmą kartą buvo išleistas į Vakarus. Į Ameriką atvykti jį pakvietė ir čia globojo žinomas lituanistas, profesorius William Schmalstieg, buvęs AABS pirmininkas. Tai vokiečių kilmės mokslininkas, kuris yra buvęs Lietuvoje ir puikiai kalba lietuviškai. (Jis ten ir susidraugavo su dr. Ambrazu).

Savo pranešimą — „Baltic Languages and the Reconstruction of Indo-European Sentence Structure" — dr. Ambrazas skaitė bei diskusijose kalbėjo puikia anglų kalba, su lengvu britišku akcentu. (Jis moka gana šmaikščiai išsireikšti ir kitomis kalbomis.)

Toje pat sesijoje švedas mokslininkas kalbėjo apie protobaltų gramatikos bei žodyno sudarymo problemas. Šiuo metu lietuvių kalba naudojama protobaltų kalbos vietoje, tai dr. Ambrazo tyrinėjimai yra pačiame indoeuropiečių prokalbės atkūrimo avangarde. Kiti mokslininkai diskusijose rėmėsi jo dalyvinių struktūrų rekonstrukcijų pavyzdžiais.

* * *

Abu literatūrologai iš Lietuvos — dr. Juozas Girdzijauskas ir prof. Vitas Areška — pasižymėję poezijos tyrinėjimo srityje. Savo pranešimus jie skaitė lietuviškoje sesijoje, kuriai vadovavo dr. Violeta Kelertienė. Salė buvo pilna klausytojų iš Washingtono, Baltimorės ir apylinkių bei kitų konferencijos dalyvių.

Pirmasis skaitė dr. Juozas Girdzijauskas, senosios lietuvių literatūros ir lietuvių eilėdaros specialistas, kuris nuo 1962 metų dėsto Vilniaus universitete. Svarbiausi jo mokslo darbai yra *Lietuvių eilėdara: Silabinės-toninės sistemos susiformavimas* (1966) ir *Lietuvių eilėdara XX amžiuje* (1979). Šiuose veikaluose jis struktūralistiniu metodu, naudodamas statistiką, analizuoja lietuvių eilėdaros raidą nuo lietuvių poezijos atsiradimo iki dabartinių laikų.

Jis taip pat parengė prof. Jurgio Lebedžio darbų rinkinį — *Lituanistikos baruose* (1972, 2 t.), jo paskaitų rinkinį apie senąją lietuvių literatūrą (1977) ir straipsnių rinkinį apie jį patį (1983), o taip pat sudarė XVII - XIX amžiaus literatūrologinių darbų antologiją — *Lietuvių poetikos pradmenys* (1985). Be to, jis yra *Literatūros teorijos apybraižos* (1982) vienas iš autorių.

Dr. Girdzijausko pranešimo tema buvo „Lietuvių tautinės

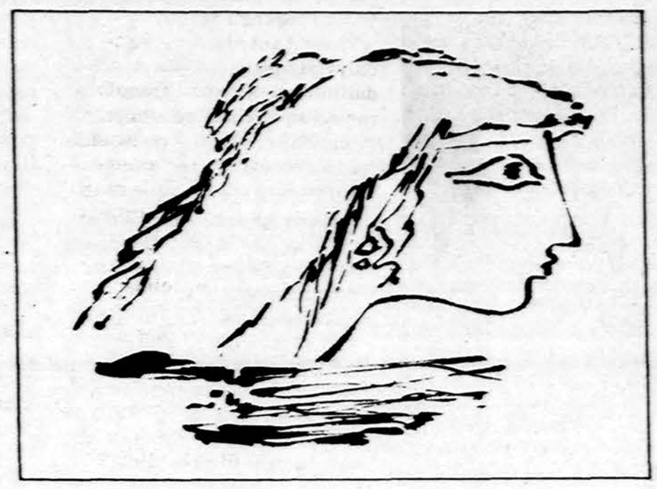

Aleksandro Marčiulionio piešinys

kultūros problema devynioliktojo amžiaus pirmoje pusėje". Devynioliktąjį amžių Lietuva pasitiko kaip svetimšalių pavergta tauta, sakė jis. Tai lėmė tolimesnę lietuviškos kultūros plėtotę. Be to, reikėjo atsiriboti nuo lenkų, kuriems nerūpėjo lietuvių tautiniai interesai, kurie į lietuvius žiūrėjo iš aukšto, niekino jų kalbą, nepripažino jiems jokių kultūrinių teisių, sąmoningai žlugdė bet kokią tautinę iniciatyvą. Bet kartu reikėjo iš jų mokytis, pabrėžė dr. Girdzijauskas, reikėjo nugalėti menkavertiškumo jausmą, kuris buvo įtaigaujamas iš visų pusių, ir bendrauti su kaimynais kaip lygiaverčiams.

Carizmas polonizaciją bandė pakeisti rusifikacija. Lietuvių tautai buvo pranašaujama mirtis. Reikėjo ginti tautinę savigarbą, elementarinę teisę egzistuoti. Dr. Girdzijauskas šiltu žodžiu, pilnu nuoširdžios pagarbos, minėjo kultūrines anų laikų lietuvių pastangas, pabrėždamas, kad devynioliktojo amžiaus lietuviai, gindami savo teises, kūrė savąją kultūrą.

Tada buvo „sujaukta" ir lietuvių kalba, ir Lietuvos istorija, kurią rašė svetimšaliai. Iškilo tautinio grynumo problema, tikro lietuvio, grynos tiesos apie Lietuvos praeitį klausimas. Girdzijauskas išryškino Dionizo Poškos rolę ir jo pastangas „apsišvarinimo" linkme. Poška ieškojo gryniausios tarmės bendrinės kalbos pagrindui, žvalgėsi po senus raštus, syajojo apie gryną lietuvį, pasaulietį, istoriką, kuris galėtų pasakyti gryną tiesą apie tautos praeitį.

Toks lietuvis „grynuolis" buvo Simanas Daukantas. Devynioliktasis amžius, sakė Girdzijauskas, buvo Daukanto idėjų ir jo idealų plitimo ir realizavimo pradžios laikas. Jo puoselėtas nuskaidrintos, tobulos tautos senovės vaizdas (kurį jis kūrė, kad lietuviai pajustų teisingo, laisvo gyvenimo ilgesį) buvo 19 a. kelrodė žvaigždė. Ja vėliau sekė didieji poetai Baranauskas, Maironis.

Anų laikų lietuviams inteligentams, kultūros kūrėjams reikėjo ne tik atsiriboti, suvokti savo istorinio kelio savitumą, bet ir pažinti kitų tautų kūrybinę mintį, dvasinę patirtį, ja pasinaudoti savo tautos ugdymui. Vilniaus universitetas nušvietė naują kelią į ateitį, priminė Girdzijauskas. Poetams nebeužteko liaudies dainos, iškilo liaudies kultūros ir profesinės kultūros integravimo problema. Literatūra vystėsi, sulydydama tuos du polius. Valstietiškoji, liaudiškoji kultūra maitino profesinės tautinės kultūros medį ir dar tebėra tautinės kultūros pagrindas. Pridurkime – dar tebėra aktualūs ir kiti 19 amžiaus siekiai.

* * *

Antrasis lietuviškos sesijos pranešimas lietė šiuolaikinę lietuvių poeziją. Jį skaitė prof. Vitas Areška, kuris jau 17 metų, nuo 1971 m., vadovauja Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedrai, dėsto ir rašo daugiausia apie šiuolaikinę lyriką.

Jis išleido straipsnių rinkinį *Tradicija ir ieškojimai* (1973), studiją apie žanrinę lietuvių lyrikos raidą — *Lietuvių tarybinė lyrika* (1983) ir apybraižų apie rašytojų gyvenimą ir kūrybą — *Salomėja Nėris* (1974), *Teofilis Tilvytis* (1977), *Eduardas Mieželaitis* (1984).

Jo pranešimo tema šioje konferencijoje buvo „Istorijos ir kultūros interpretacija lietuvių lyrikoje". Čia jis gilinosi į šiuolaikinės lyrikos ryšį su istorija tiek išeivijoj, tiek ir Lietuvoj. Jis gretino ir gausiai citavo išeivių poetus ir šiuolaikinius Lietuvos poetus, lygino įvairių mitų panaudojimą jų kūryboj (Orfėjo mitą, Prometėjo mitą ir kitus).

Per mitų sistemą poezijoje istorija išreiškiama kaip individo asmeniškas būties vaizdas (Nykos-Niliūno, Mackaus, Venclovos kūryboj). Bet taip pat įprasminama asmenį pralenkianti simbolika. Per mitą Albinas Žukauskas, Marcelijus Martinaitis grįžta prie tautinės kultūros. Martinaičio kūryboje 20-ojo amžiaus politinio valdymo, užkariavimų kruvini reiškiniai atrodo greičiau komiški, nelogiški, absurdiški, negu tragiški.

Čia prof. Areška įdomiai pacitavo Martinaičio „Pasaką pakartam Kukučiui pralinksminti". Pakartieji bėga paskui karietoje vežamą karalių, prašydami, kad jiems išduotų leidimą numirti. Karalius, tai despoto metafora — jam atiduotas istorijos vairas, kaip Stalinui, Hitleriui, Mussoliniui, sakė jis. Martinaitis autentiškomis akimis žvelgia į tautos likimą. Bradūnas, Marcinkevičius irgi pasirinko tautos istoriją, — sugretino jis juodu.

O Prometėjo mitą (šviesaus rytojaus mitą) — sukompromitavo Stalinas. Iki aštunto mūsų amžiaus dešimtmečio šis mitas buvo pasidaręs Stalino politikos privaloma idėja, bet gyvenimas iš jo pasijuokė. Prof. Areška dar pridūrė, kad žmogus visada buvo persekiojamas, bet jis visados priešinosi neteisybei. Lietuvių tautos kelias, tai kančios kelias, pabrėžė jis.

Išeivijos ir tautos poezija papildo viena kitą, dar sakė prof. Areška. Jos atspindi šiuolaikinę lietuvio egzistenciją, santykį su tautos istoriniu likimu, ir panašiom paralelėm išreiškia — autentiško žmogaus išgyvenamą — tautos istoriją. Lietuvoj žmogus patyrė skaudesnių smūgių, sakė jis, bet nevilties jo poezijoj mažiau negu išeivių lyrikoj. Jis ieško moralinių humanizmo pozicijų, kurios padėtų sukurti šviesesnę tautos ateitį.

Labai įdomu buvo klausyti šio pranešimo, bet taip pat stebinantis buvo ir tas faktas, kad pats Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedros vedėjas ne tik įtraukė į savo analizę išeivių poetų kūrybą, bet dargi išvedė tarp išeivijos ir Lietuvos dabartinės literatūros paraleles ir teigė, kad jos viena kitą papildo. Tik vienas žingsnis iki teigimo, kad yra tik viena lietuvių literatūra, kur ji bebūtų kuriama!

* * *

O išeivijoje jau seniai analizuojama literatūrinė kūryba Lietuvoj. Ir šioje konferencijoje, iš kitų šešių pranešimų apie lietuvių literatūrą, penki lietė literatūrą Lietuvoje. Rimvydas Šilbajoris analizavo Vytauto Petkevičiaus istorinį romaną *Paskutinis atgailos amžius*, Violeta Kelertienė kalbėjo apie naujus poslinkius Lietuvos prozoje, Ilona Gražytė-Maziliauskienė svarstė mitologinius aspektus Juditos Vaičiūnaitės poezijoje, Vilius Lukas Dundzila lygino Justino Marcinkevičiaus Mindaugą su latvių dramaturgo Ziverts Mindaugu, o Alina Staknienė sugretino Algirdo Pociaus ir mūsų Liudo Dovydėno novelės potekstes.

Tik Audronės Barūnaitės-Willeke pranešimas nelietė literatūros Lietuvoj. Jos tema buvo „Lietuvių pagonių traktavimas vokiečių literatūroj". Ji dabar yra AABS tarybos narė ir pakvietė prof. Vitą Arešką atvykti į Ameriką, ji čia gražiai globojo. O prof. Areška ją pakvietė čia minimą jos pranešimą paskaityti Vilniaus universitete.

* * *

Diskusijų metu itin aštrių klausimų nebuvo. Bet buvo „užsipulti" Lietuvos filologai dėl vardų transkribavimo moksliniuose veikaluose (kas Vakaruose nepriimtina). Dr. Ambrazas pabrėžė, kad kalbotyros veikaluose jau taip nedaroma. Jis ne kartą kėlė tą klausimą — rašyti lotyniško alfabeto kalbų vardus originalia kalba, bet spauda pokario metais įtvirtino rašymą pagal tarimą ir pakeisti jį sunku. Dabar jau esanti sudaryta speciali komisija tam klausimui spręsti.

Filologai taip pat turėjo teisintis dėl itin gausaus tarptautinių žodžių vartojimo. Vitas Areška sutiko, kad tuos svetimžodžius reikia naikinti, „ypač mano raštuose", sakė jis.

Kitas klausimas lietė sugretinimą Lietuvos ir išeivijos literatūrų. Ar jau Lietuvoje planuojamos, o gal rašomos studijos, palyginančios vienus ir kitus rašytojus, ar sugretinančios jų kūrybos aspektus? Prof. Areška atsakė, jog palyginamų studijų nėra, nors jau rašomos disertacijos apie išeivius rašytojus.

Pas mus, žinoma, tokių studijų irgi nėra. O būtų įdomu, pavyzdžiui, susilaukti studijinio straipsnio, palyginančio Janinos Degutytės ir Liūnės Sutemos poeziją, ar kitų autorių kūrybą.

Buvo ir daug kitų klausimų. Susumuojant, galima pasakyti, kad susitikimas su filologais iš Lietuvos buvo tikrai įdomus ir vaisingas.

Magdalena Birutė Stankūnienė: „Kam žuvytės man viliojo". Iš „Jūratės ir Kastyčio" ciklo. Medžio raižinys, ranka nuspalvintas. 1982

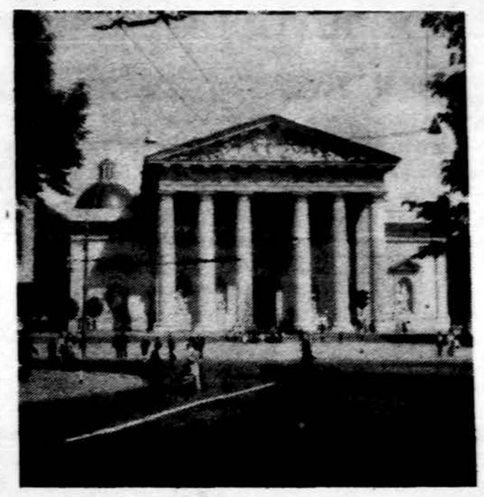

Kazys Bradūnas

PRIE VILNIAUS IR KAUNO KATEDRŲ

RAŠYK: LIETUVA

Štai žąsies plunksna,
Daukanto išbandyta —
Rašyk: Lietuva.

Išdegintų girių anglim
Į beržo kryžiaus tošį
Rašyk: Lietuva.

Aukos kraujo lašu
Istorijos ostijoj
Rašyk: Lietuva.

TEN BUVO

Ten buvo vaikščiota,
Ten buvo arta, sėta —
Į žemę ten
Šaknyta taip giliai.
Buvo gyvenimas,
Buvo mirtis teisėta,
O miręs
Prisikelt bijai.

Vis tiek nerastumei
Nieko brangaus ir savo,
Ką atsiskirdamas
Likimui palikai.
Net sielą,
Ten parskridusią,
Pagavo
Ir užmušė —
Negyvą paukštę rankose laikai.

DEMONSTRACIJOS 1987

Prie Mickevičiaus Vilniuj
Surusėjęs lietuvis
Sumušė tave, Tėvyne...
Ir tokius žemė nešioja,
Ir tokius motinos gimdo.

Ir prie Maironio Kaune
Apstojo tave kaip vilkai,
Kalendami dantim.
Tai irgi vilkolakiai
Iš lietuviškų pasakų.

O tu reali, religinga —
Prie Vilniaus ir Kauno katedrų
Nuo kruvino grindinio
Pakeli trupinį duonos
Ir daugini visiems.

KLAUSOS

Net ir po žemėm užkastieji
Sukilėliai bus amžinai gyvi,
Bus tartum bitės avily.
Jau ašarų daugiau nelieji —
Tėvynės akys sausos,
Tik ji, kaip lūšis, klausos.

PRIE PASAULIO
POLITINIO ŽEMĖLAPIO 1988

Kraujo dėmė nutėkšta ant žemėlapio,
Kur turi būt Lietuva.
Paleiskit pasaulį iš smaugiančio glėbio —
Tebūna žemė laisva,

Žaliuojanti, kaip Rojaus kalnas,
Su kiekvieno šventa vėliava.
O dar telkšo kraujo klanas
Ant užrašo: L i e t u v a.

IV-asis kultūros kongresas

(Atkelta iš 2 psl.)

literatūros vakaras, „Valdovo" spektaklis ir koncertas buvo vertingi, bet viską nunešė pianistų Vyto Bakšio ir Leokadijos Kanovičienės, Clevelando lietuvių Dievo Motinos parapijos choro ir Toronto Volungės choro koncertas. Jis buvo aukšto lygio, puikiai atliktas, džiuginantis renginys. Gera Petro Maželio aktorių vaidyba, deja, neatpirko silpnos dramaturgo Vinco Mykolaičio-Putino pjesės. Gaila, kad tiek daug darbo įdėta į antraeilio veikalo inscenizavimą.

Viena svarbu atsiminti — šio Kultūros kongreso per ilgai laukėme. Tokios prabangos sau leisti nebegalime. Taip pat negalime pro pirštus praleisti visuose svarstymuos pareikštų įspėjimų — *dabar* būtina susirūpinti, kad tai, ką sukūrėme, nežūtų. Įsimintinas Vytautui Skuodžiui duotas atsakymas į Lietuvos tautosakininkų prašymą čia rinkti tautosaką, kad išliktų pergyvenimai tų, kurie atsimena nepriklausomą Lietuvą, bolševikų ir nacių okupacijas ir kita. Jam buvo trumpai, drūtai pasakyta – nėra laiko, žmonių, pinigų. Argi? O gal tik supratimo, noro, ryžto? Gerai, kad jų dar Lietuvoje yra.

— Čia spausdinama Eglės Juodvalkės Pasaulio lietuvių IV-ojo kultūros kongreso apžvalga apima dalį kongreso programos. Likusios dalies apžvalga, ruošiama kito mūsų bendradarbio — Arvydo Barzduko, bus spausdinama poatostoginiame „Draugo" kultūrinio priedo numeryje. — **Red.**

LITUANISTIKOS INSTITUTO NAUJAS PREZIDIUMAS

LI prezidiumo rinkimų komisijos pirmininkas dr. Stasys Goštautas praneša, kad birželio mėnesį pravestuose korespondenciniuose Lituanistikos instituto prezidiumo rinkimuose dalyvavo 76 nariai (74% visų LI narių). Išrinkti trejų metų kadencijai: pirmininkė dr. Violeta Kelertienė, nariai (pagal balsų skaičių) dr. Romas Misiūnas, Aušra Liulevičienė, tėvas Juozas Vaišnys, SJ, dr. Ilona Gražytė-Maziliauskienė ir dr. Audronė Barūnaitė-Willeke. Kandidatai: Algirdas Antanaitis ir Vladas Šaltmiras. Dabartinis prezidiumas, kurio pirmininkas yra dr. Bronius Vaškelis, dirbo nuo 1985 metų. Numatytas posėdis LI prezidiumo pareigoms perimti.

Gintarės Jautakaitės koncertas Chicagoje

MINDAUGAS BIELSKUS

Gintarė Jautakaitė su orkestrantais Chicagos Jaunimo centro scenoje po jos koncerto š.m. gegužės 22 dieną. Iš kairės: Darius Polikaitis – orkestro vadovas, solistė Gintarė Jautakaitė, Povilas Strolia, Zigmas Mikužis, Audrius Polikaitis ir Tomas Strolia.

Nuotrauka Lino Meilaus

Vasaros pradžioje „Margučio" radijo programa suruošė Chicagos Jaunimo centre neseniai iš Lietuvos išemigravusios dainininkės populiarios, estradinės muzikos koncertą. Šį autorinį Gintarės Jautakaitės koncertą apibūdinti neužtenka žodžio populiari ar estrada, nes spėju, kad tie žodžiai neperduoda Amerikoje gyvenančiam skaitytojui šio koncerto nuotaikų.

Amerikoje populiarios muzikos žanrų yra daug, pavyzdžiui, „blues", „rock and roll", „folk", „jazz" ir taip toliau. Europos kraštai turi savo populiarią muziką, kuri kartais nemažai skolinasi iš amerikiečių, bet vis tiek turi savitą atspalvį. Ten tęsiama savojo krašto populiarios muzikos tradicijos. Amerikos įtaka šiom tradicijom prasideda pridėjimu gitarų ir būgnų prie paprastos polkos ir baigiasi neatskiriamu nuo amerikiečių muzikos „grynojo" „rock and roll" atlikimu. Kartais ši „gryna" muzika net išpopuliarėja Amerikoje. Gintarė Jautakaitė šiame savo koncerte kaip tik perėjo visą šitą skalę. Buvo lietuviškos estradinės muzikos, kuri visai nepanaši į Amerikoje girdimą populiarią muziką, pavyzdžiui, pirmos koncerto dalies dainos, o antros dalies dainų jau neatskirtum nuo amerikietiškų.

Šiame koncerte dainininkę palydėjo grupė čikagiškių instrumentalistų. Palydą sudarė standartinės „rock" muzikos ansamblio sudėtis. Buvo mušamieji, bosinė ir akustinė gitara, sintezatorius ir pianinas. Pati Gintarė Jautakaitė dainuodama skambino pianinu.

Kaip anksčiau minėjau, programos dvi dalys skyrėsi. Pirmos dalies dainos dar Lietuvoje sukurtos, tekstas lietuvių kalba. Šioje dalyje nemažai džiazinės improvizacijos, kurią solistė gerai atliko pianinu. Baigiantis pirmajai daliai, ji net atliko lyg ir kaimišką ar liaudišką dainą, kuri gerokai skyrėsi nuo visos programos. Žinant iš okupuotos Lietuvos spaudos, kad ji yra dirbusi su M. Urbaičiu, gal tai jo įtaka? Kitos paminėtinos pirmos dalies dainos buvo „Mediniai žirgeliai" ir „Žiemiškoji". „Lietuva I" daina patraukė publiką ir parodė solistės sugebėjimą paveikti publiką. Tai buvo karšta meilės daina savo kraštui.

Antroje dalyje daugiausia buvo angliškos dainos. Kai kurios net pusiau angliškai, pusiau lietuviškai, pavyzdžiui, „Vaikų himnai". Aplamai, šios programos dalies dainos buvo daug paprastesnės ir ne tokios įdomios. Nebuvo tos improvizacijos, nei kitokių netikėtumų. Jeigu šią dalį reikėtų apibūdinti koncerte nebuvusiam, įsivaizduokite kanadietę Anne Murray, Joni Mitchell ar kitą „folk" ar „easy rock" dainininkę. Tada atimkite dalį jų turimo talento ir palikite jų gan saldžius žodžius ir melodijas. Negalėčiau pasakyti, kad Gintarė Jautakaitė ką nors naujo atnešė šiam Amerikos populiarios muzikos žanrui.

Nebūtų teisinga pabaigti recenziją, nepaminėjus muzikinės palydos. Orkestrantai paliko stebėtinai gerą įspūdį. Niekad jie neužgožė dainininkės, nors jie patys yra neblogi solistai. Jie ne tik nedominavo, bet ir stengėsi pritapti ir papildyti jos atlikimą. Galėtų jie kartu su Gintare Jautakaite tarp lietuvių gyvenviečių važinėti ir ruošti koncertus. Pagalbinį muzikinį vienetą sudarė Darius ir Audrius Polikaičiai, kurie dainavo bei grojo pianinu ir sintezatorium, Zigmas Mikužis, kuris grojo mušamaisiais, Tomas Strolia — bosine gitara ir Povilas Strolia — akustine gitara.

Koncertui pasibaigus, kilo klausimas. Kodėl tokia gabi dainininkė parinko tokią nelygią antros programos dalį. Juk sunku tikėti, kad jai labai imponuotų amerikiečių dainininkės ir kad tai visai išstumtų, kas jai pačiai savita. Juk kiekvienas kraštas turi savo tradicijas, kurių rėmuose galima gana kūrybingai išsireikšti. Gal jai reikėtų patikimo žmogaus, kuris atrinktų jos repertuarui kūrinius. Nežinau. Vis tiek linkiu Gintarei Jautakaitei grįžti į Chicagą su nauja programa ateityje.

Šiemetinis Santaros-Šviesos Federacijos suvažiavimas

Trisdešimt penktasis Santaros-Šviesos Federacijos suvažiavimas įvyks šių metų rugsėjo 8-11 d. Tabor Farm, Sodus, Michigan. Šio suvažiavimo programa bus tokia:

Ketvirtadienis, rugsėjo 8 d.

2 v. p.p. — Algio Mickūno paskaita „Galios filosofija ir cinizmo problema";

Pokalbis su Česlovu Kudaba apie gamtosaugą Lietuvoje.

8 v.v. — Juditos Glinskienės paskaita „Fantastinis realizmas lietuvių dailėje";

Pokalbis su Regimantu Adomaičiu apie filmą ir teatrą.

Penktadienis, rugsėjo 9 d.

9 v.r. — Roman Szporluk paskaita „Ukraina persitvarkymo laikotarpyje";

Simpoziumas tema „Jaunoji karta Lietuvoje ir išeivijoje". Dalyvauja Narūnas Bukauskas, Rimvydas Glinskis, Jolita Gudaitytė, Darius Sužiedėlis. Moderuoja Judita Glinskienė.

2 v. p.p. — Pokalbis su Sigitu Geda apie išeivijos ir Lietuvos poezijos santykius;

Sauliaus Sužiedėlio paskaita „Vokiečių okupacijos Lietuvoje istoriniai klausimai: kas nauja, kas sena".

8 v.v. — Regimanto Adomaičio rečitalis;

Birutės Vileišytės paskaita „Jurgio Baltrušaičio dailės istorijos darbai".

Šeštadienis, rugsėjo 10 d.

9 v.r. — Česlovo Kudabos paskaita „Kultūros fondo dabartis ir ateitis";

Jolitos Gudaitytės paskaita „Nutautimo procesas ir nepasidavimas".

2 v. p.p. Sigito Gedos paskaita „Rytų filosofija ir lietuvių poezija";

Audronės Barūnaitės-Willeke paskaita „Kaino ir Abelio mitas S. T. Kondroto kūryboje";

Multidisciplinarinių studijų instituto, Algimanto Mackaus knygų leidimo fondo, AM & M fundacijos, „Metmenų" ir Santaros-Šviesos Federacijos organizacinis posėdis.

8 v.v. — Literatūros vakaras: Vitalija Bogutaitė, Raymond Filip, Sigitas Geda, Kostas Ostrauskas, Liūnė Sutema, Aldona Veščiūnaitė;

Jono Dovydėno fotografijų paroda;

Naujų knygų sutiktuvės.

Sekmadienis, rugsėjo 11 d.

10 v. r. — Ilonos Gražytės-Maziliauskienės paskaita „Iliuzijų vingiai — Algirdo Landsbergio drama".

* * *

Norintieji suvažiavime dalyvauti prašomi iki rugsėjo 5 dienos užsiregistruoti pas Mariją Paškevičienę, 306 55th Place, Downers Grove, IL 60516.

Naujos knygos

• **DAGYS SCULPTURES.** Edited and compiled by Edmund Pamataitis, Joseph Gudinskas, Irene Poskus, Vida Javaitė-Tirilis. Biographical introduction by Vida Javaitė-Tirilis and by Genovaitė Kazokas. Toronto: Devenis Cultural Fund Publication No. 9. Printed and bound in Canada by The Bryant Press Limited, Toronto, Ontario. 168 psl. + 16 psl. spalvotų iliustracijų lankas. Kaina nepažymėta. Leidėjų adresas: Devenis Cultural Fund, 4925 60th Avenue S, St. Petersburg, Florida 33715.

Ši gražiai išleista knyga supažindina angliškai ir lietuviškai kalbantį skaitytoją su skulptorium Jokūbu Dagiu ir jo kūryba. Vida Javaitė-Tirilis paberia biografinių žinių apie skulptorių, o toliau Genovaitė Kazokienė aptaria jo kūrybinį įnašą. Abu įvadiniai straipsniai pabrėžia medžio centrinį vaidmenį skulptoriaus Dagio kūryboje. Štai ką rašo Kazokienė: „O ką besakyti apie medį! Apie medį, kuris betarpiškai tęsia savo kalbą kūrėjui, primindamas ošimą žalioj girioj, svajones, saulei šviečiant, audrai siaučiant, lapus skleidžiant ir žemės syvus čiulpiant. Savo kalbą medis saugoja, įrišęs rievėse, užrakinęs žieve, ir tik skulptorius jo paslaptis atrakina ir prikelia antram gyvenimui. Todėl medžio darbai yra visada jautresni, šiltesni ir emocingesni" (p. 161).

Dauguma skulptoriaus Dagio darbų knygoje matomi juoda/balta nuotraukose. Čia fotografas ypač daug dėmesio kreipė skulptūrų apšvietimui. Nereta skulptūra matoma iš kelių skirtingų stebėjimo taškų, tad galime įsivaizduoti, kad apie ją einame ir iš įvairių pusių apžiūrime. Tokiu būdu knyga priartina skaitytoją, tiek, kiek yra įmanoma, prie intymesnio šių meno kūrinių išgyvenimo.

Viena knygos laužymo savybė gal truputį skaitytoją sumaišo: trunka kiek laiko, kol susigaudai, kad numeruojama ne darbų nuotraukos, bet puslapiai, nors numeriai yra visuomet dedami prieš pirmąją puslapio nuotrauką. Pačios knygos viduryje yra ir visas lankas spalvotų iliustracijų. Šių darbų pavadinimų reikia ieškoti atskirame turinyje knygos gale, ir spalvotieji puslapiai turi atskirą numeraciją. Knygos korektūra skaityta atidžiai, todėl klaidų reta. Išimtis yra vienas sakinys p. 12, kuriame tris kartus naudojamas „it's" turėjo būti rašomas „its". Taip pat p. 146 ir p. 168 „Preaning rooster" turi būti „Preening rooster".

Knyga tikrai gražiai apipavidalinta ir akiai patraukli. Ji yra

puiki dovana skulptūros menu besidomintiems ir jį vertinantiems. O ypač tiems, kuriuos jau daug metų traukia Dagio skulptūrinė mūsų tautos istorijos ir joje slypinčio atskiro žmogaus gyvenimo vizija.

• **Anastazija Tamošaitienė ir Antanas Tamošaitis. LITHUANIAN SASHES.** Toronto: Lietuvių tautodailės institutas, 1988. 316 psl. Knyga gaunama pas leidėjus: The Lithuanian Folk Art Institute, 1573 Bloor Street West, Toronto, Ontario M6P 1A6, Canada. Knygos kaina — Kanadoje 50 kanadietiškų dolerių, primokant ir persiuntimo išlaidas; Jungtinėse Amerikos Valstybėse ir kitur — 50 JAV dolerių, įskaitant pašto išlaidas (kurios ypač brangios už Kanados ribų).

Akys raibsta nuo gražių juostų, kurias matome spalvotose knygos iliustracijose. Reikia tikėtis, kad knyga plačiai pasklis po pasaulį (ir kad daug jos egzempliorių pasieks ir Lietuvą). Joje atvaizduoti raštai bus įkvėpimo šaltiniais juostų audėjoms bei medžiaga liaudies meno tyrinėtojams. Knyga bus svarbus veiksnys ne tik mūsų tautodailės turtų konservavime, bet taip pat ir puiki proga kitų tautų audėjams ir liaudies meno tyrinėtojams susipažinti su mūsų audimo kultūra. Šios prabangios knygos paruošimui talkino „Multiculturalism Canada" lėšos.

Knygą sudaro dvi dalys. Pirmojoje dailininkas ir dailėtyrininkas Antanas Tamošaitis kalba apie lietuviškų juostų tradicijas. Vestuvėse juostos buvo pagrindinė dovana kviesliui, piršliui, pabroliams, pamergėms ir vestuvių svečiams. Juostos buvo ne tik naudojamos apeiginiams tikslams, bet vartojamos ir kasdieniniame gyvenime: pakiliukės kojinėms pririšti, drabužiams susijuosti, lauknešėliui surišti. Kitos juostos palaikė lopšį, o dar kitos buvo naudojamos karstui į duobę nuleisti — juostos lietuviui tarnavo nuo gimimo iki mirties.

Pirmoji knygos dalis susideda iš šių skyrių: juosta valstiečio gyvenime, juostos kaip rūbų papuošimas, juostų vaidmuo vestuvių papročiuose, juosta dainose ir patarlėse, sienų audiniai, juostos simbolika, raštuotų juostų menas, rinktinės juostos, kaišytinės juostos, pluoštinės juostos, spalvų prasmė ir harmonizacija, informacijos šaltiniai, tradicinių juostų audėjai, tradicinių juostų rinkiniai, raštų rinkiniai ir kiti spausdiniai. Pirmosios dalies pažiba — tai spalvotos iliustracijos, kurių yra net 164 puslapiai.

Antroji knygos dalis parašyta dailininkės Anastazijos Tamošaitienės ir pavadinta „Lietuvių tradicinės juostų gaminimo technikos". Šios dalies skyriai: verpimo ir audimo įrankiai, pluoštai ir siūlai, pintos juostos, beraštės juostos ir kaspinai, rinktinės juostos, ruoželinės ir grąžytinės juostos, brokados ar kaišytinės juostos, nertos juostos, megztos juostos, juostų galai ir kutai, juostų regioniniai panašumai ir skirtumai, dvidešimtojo amžiaus juostų audėjai, suvenyrinės juostos, Kanados liaudies menas ir juostos.

Knygos gale pateikiama iliustracijų metrika. Čia skaitytojas sužinos, pavyzdžiui, kiekvienos spalvotoje iliustracijoje matomos juostos dydį, medžiagą, audimo techniką, gimimo vietą ir apytikrį gimimo laiką ir juostos audėją, jei žinoma. Žodynėlyje yra audimo technikos žodžių paaiškinimai anglų kalba. Angliškas terminas išverčiamas taip pat ir į lietuvių kalbą — tai labai

paranku lietuviui skaitytojui, norinčiam sužinoti lietuviškus audimo terminus. Platoka bibliografija, pagrindinių žodžių rodiklis.

Skaitytoją ypač maloniai nuteikia tekstų puiki anglų kalba. Tai vertėjų nuopelnas: Nijolės Beleškaitės-Gražulienės pirmojoje dalyje ir Vidos Stanevičienės — antrojoje. Veikale korektūros klaidų veik nematyti — tai dėka Vitaliaus Matulaičio, kuris nepaprastai atidžiai bus skaitęs korektūrą. Akin tik krinta iliustraciniame p. 131 menininko praleista raidė „h" žodyje „Lithographic". Abiejų dalių turinius gal būtų buvę tiksliau įdėti knygos pradžioje, nenukeliant antrosios dalies turinio į knygos vidurį, kur prasideda antroji dalis — skaitytojui būtų lengviau, tik atsivertus knygą, jau orientuotis apie jos apimtį.

Knyga tikrai puikiai išleista. Tikimės, kad ji greitai puoš svetainės stalelį ne vien lietuvių namuose. Knyga bus vadovėlis ir palydovas lietuviškų juostų audėjui. Linkėtina, kad ši knyga supažindintų su mūsų liaudies juostomis labai plačią audėjų bendruomenę. Knyga pagaus akį ir tų, kurie patys nėra audėjai, tačiau vertina gražų rankų darbą. Knygos išleidimo proga galima tikrai nuoširdžiai su jos autoriais dailininkais Tamošaičiais ir leidėjais kartu džiaugtis.

• **Marija Danguolė Tamulionytė. LIETUVIAIS NORIME IR BŪT. LITUANOS HEMOS DE SER.** Vadovėlis lietuviškai nemokantiems. Leidinio koordinatorė — Birutė Jasaitienė. Iliustratorė — Nijolė Palubinskienė. Vertėja — Jūratė Statkutė de Rosales. Korektūrų skaitytoja — Dana Šlenienė. Techninis redaktorius — Clemente Dedela. Leidinio mecenatas — Lietuvių Fondas. Chicaga: Pasaulio Lietuvių Bendruomenė, 1988. Didelio formato, 366 psl.

1982 metais JAV Lietuvių Bendruomenės Švietimo taryba išleido mokytojos Marijos Danguolės Tamulionytės paruoštą lietuvių kalbos vadovėlį angliškai kalbantiems. Tai buvo didelės apimties darbas, rūpestingai atliktas, paremtas dabartine svetimų kalbų dėstymo metodika Amerikos mokyklose, duodantis taip pat ir gausą medžiagos, padedančios besimokančiam lietuviškai pradėti pažinti ir Lietuvos istoriją, tautosaką, lietuviškas tradicijas, dabartinę Lietuvos padėtį, poeziją, literatūrą.

Šią vasarą Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdybos rūpesčiu išleista ispaniškoji dr. Marijos Danguolės Tamulionytės vadovėlio lietuviškai nemokantiems versija. Dėl skirtingų jų emigracijos istorinių aplinkybių, jų patirto didelio vargo ir juos tebesupančių savitų sąlygų gyvenamuose kraštuose Pietų Amerikos lietuviai užima ypatingą vietą išeivijos pasaulyje. Jau trečios ar ketvirtos 1930-jų metų ir vėlesnių emigracijų kartos tautinis sąmoningumas yra labai gyvas, bet jų galimybės tautinę

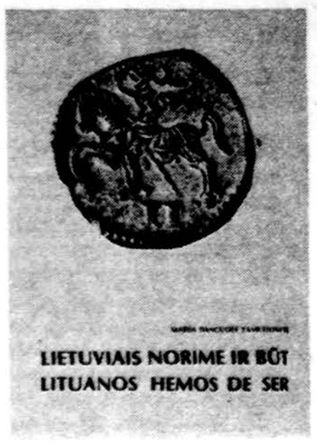

kultūrą giliau pažinti ir lietuvių kalbą puoselėti ribotos. Ispanų bei portugalų kalba iki šiai dienai trūksta gerų lietuvių kalbos vadovėlių, mokslinių lietuvių kalbos žodynų abiem kalbom, Lietuvos istorijos, kultūrinių tradicijų veikalų. Reikia džiaugtis, kad šią spragą dabar iš dalies užpildys dr. Marijos Danguolės Tamulionytės pavyzdinio lygio šios srities vadovėlio vertimas į ispanų kalbą, o vertimo kokybę laiduoja ispaniškosios laidos bendradarbių sudėtis: į Pietų Amerikos kultūrą įaugusi vertėja Jūratė Statkutė de Rosales, korektūrų skaitytoja — ispanų kalbos mokytoja Dana Šlenienė, daugelį metų Pietų Amerikos lietuvių rūpesčiais gyvenanti JAV LB darbuotoja Birutė Jasaitienė, iš Pietų Amerikos kilęs techninis redaktorius Clemente Dedela. Dailininkės Nijolės Palubinskienės iliustracijos, kaip ir pirmojoje, angliškoje *Lietuviais norime ir būt* vadovėlio laidoje, savo skoningumu ir nuotaikingumu į mokinius, aišku, kalbės betarpiškai.

Nuomonės ir pastabos

Dėl „Lietuvių diasporos"

Sveikinu už išspausdinimą kun. Vinco Valkavičiaus ir dr. Romualdo Kriaučiūno dialogo apie Antano Jono (Adoméno) Van Reenan disertaciją „Lithuanian Diaspora: Koenigsberg to Chicago" (*Draugas*, 1988 m. birželio mėn. 18 d.). Man būtų labai įdomu įsigyti šitą veikalą. Jeigu galite, patarkite, kaip būtų galima tai padaryti.

Disertacijos autoriaus tema be galo svarbi lietuvybės išlaikymo klausimui. Mes turime labai gilią ir įdomią problemą: lietuvių kilmės žmonių JAV-ėse skaičius kyla, bet aktyvių, lietuviškai kalbančių lietuvių skaičius mažėja. Neskaičius Van Reenan disertacijos, sunku tiksliai reaguoti. Bet, mano manymu, centrinis klausimas yra maždaug šitoks: ar reikia turėti vieną galvoseną (angliškai „model" arba „theory") apie lietuvybės vystymą, jos auklėjimą ir veiklą. Jei taip, tai tikriausiai geresnio modelio negu ateitininkų neatsiras (šalia to, kad reikia paralelinio modelio tiems, kurie nėra Romos katalikų tikybos). Jei ne, tai manyčiau, kad būtinai reikia tuos kitus modelius kurti. Dėl to man labai patinka kun. Vinco Valkavičiaus siūlymas specialiai konferencijai. Į ją būtų labai svarbu pakviesti tuos, kurie normaliai nepasirodytų — nutolusius nuo veiklos, kalbos ir t.t.

Jonas A. Meškauskas, Ph.D.
Devon, Pennsylvania

— Antano Jono Van Reenan disertacijos „Lithuanian Diaspora: Koenigsberg to Chicago" atspaudą galima užsisakyti šiuo adresu: The Joseph Regenstein Library, The University of Chicago, 1100 East 57th Street, Chicago, IL 60637. Kaina — su persiuntimu 42. 16 dol. — **Red.**

„Ateities" akademinis savaitgalis

Šiemetinis „Ateities" akademinis savaitgalis Chicagoje bus rugsėjo 30 - spalio 2 d. Jo tema: šių dienų įvykiai Lietuvoje ir išeivijos užduotys jų perspektyvoje. Programoje su paskaitomis dalyvaus rašytojas Algirdas Landsbergis, Lietuvių informacijos centro Washingtono skyriaus vedėjas Viktoras Nakas ir šiais metais į JAV atvykęs buvęs sąžinės kalinys Sovietų Sąjungoje, Lietuvos žmogaus teisių kovotojas dr. Algirdas Statkevičius. Akademinio savaitgalio rėmuose šeštadienį, spalio 1 dieną, įvyks tradicinis *Ateities* žurnalo vakaras, kurio metu bus pažymėti jaunieji žurnalo rašytojai ir bendradarbiai.

„DRAUGO" PRIEDO VASAROS PERTRAUKA

Kaip ir kiekvienerių metų vasarą, vieną mėnesį *Draugo* kultūrinis priedas neišeis. Šiais metais *Draugo* priedo vasaros pertrauka bus rugpjūčio mėnesį. Pirmas poatostoginis *Draugo* kultūrinio priedo numeris bus 1988 m. rugsėjo mėn. 3 d.